

Kocaeli Kent Vizyonu Çalışması¹

H. Emre Koyuncu
TEPAV

Kocaeli'nin kendi sorunlarına çözüm arayışının kısa geçmişi

Kocaeli, İstanbul'a yakınlığı ve coğrafyasının sunduğu lojistik imkânlar sayesinde özellikle 1960-1975 yıllarında yoğunluk kazanan sanayi yatırımlarıyla hızla büyümüştür. Sanayiye temel alan ekonomik büyüme ve hızlı göç artışı planlamanın önemini artırmasına karşın endüstriyel gelişimi sekteye uğratmama endişesiyle imar disiplininden vazgeçilmiş, göçle gelenlerin barınma gereksinimlerini kendi tasarruflarında kaçak yapılaşmayla karşılamalarına göz yumulmuştur. Kocaeli Türkiye'nin kentleşme serüveninin temel niteliklerini taşısa da çarpık sanayi ve konut yapılaşması, etkilerinin büyüklüğü itibarıyla diğer kentlere göre daha belirgindir. Türkiye'de "sanayileşme" denilince, akla "kalkınma" yerine, "çevre sorunları" ve "sağlıksız kentleşme'nin gelmesindeki temel nedenler Kocaeli'de sergilenmektedir.²

İzmit Körfezi'nin kuzeyini tamamıyla saran sanayi yapılaşması, İstanbul-Ankara karayolu ve tren yolu ile birlikte bir sahil kenti olan Kocaeli'nin denizle bağlantısını koparmakta, kentte yaşayanları hapsetmektedir. Sanayi kuruluşlarının %10'u halen kentsel alanlarda yer almaktadır.

90'lı yıllarda çarpık büyümeden kaynaklı sorunlar çok daha fazla hissedilir olmuştur. Kocaeli 1992-1996 yılları arasında görev yapan Vali Kemal Nehrozoğlu'nun o dönemde sıkça dile getirdiği gibi Kocaeli "büyürken küçülmektedir". Kent ağır sanayiye dayalı olarak plan disiplininden tamamen uzak bir şekilde kısa vadeli gelişim ihtiyaçları çerçevesinde büyürken kentin kültürel ve tarihsel dokusu gün geçtikçe harap olmaktadır. Aynı dönemde imza atılan iki girişim Kocaeli'nin çarpık büyümeye ilk somut tepkilerini özetlemektedir.

1994 yılında Vali Nehrozoğlu'nun girişimiyle havza düzeyinde bir planlama çalışması başlatılmıştır. Çalışmayla Kocaeli'nin gelişme imkânlarını, orta ve uzun vadede kentin altyapı ihtiyaçlarını tespit ederek önlem önerileri geliştirmeyi amaçlanmıştır. Kocaeli Üniversitesi'nin koordinatörlüğünde yürütülen çalışma için hazırlık toplantıları ve ön çalışmalar yapılmış ancak valinin başka bir ile atanmasının ardından akamete uğramıştır. Bu çalışma sırasında STK'larla yapılan danışma toplantılarında il ve kent yönetiminin bir araya getirilmesi gerekliliği üzerinde durulmuş bunun için vizyone birlikteliğinin şart olduğu ifade edilmiştir.

Diğer bir girişim ise kültürel mirasın korunması konusunda yapılan ortak taahhüt olmuştur. 1993 yılında Valilik ve Mimarlar Odası öncülüğünde başlatılan çalışmalar Yerel Yönetimler ve gönüllü pek çok kişinin de katkılarıyla desteklenerek "İzmit Evleri Yaşatma Projesi" oluşturulmuştur. 18 Haziran 1994 tarihinde 25 resmi kuruluş ve sivil toplum örgütünün birlikteliğinde; "tarihimize ve kültürel miraslarımıza sahip çıkmak amacıyla yapılacak güç birliğinin ifadesi" olarak Sırrı Paşa Sözleşmesi imzalanmıştır ve bu alanda Türkiye'de bilinen ilk "sosyal sözleşme" özelliğini taşımaktadır.

Kent Kurultayından Kent Vizyonu Çalışmasına

¹ Amasya İli Stratejik Planı'nın plan belgesi üzerinden değerlendirilmesinin ardından, Amasya Valiliği Stratejik Planlama ve Proje Koordinasyon Ofisi, İl Özel İdaresi, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İl Tarım Müdürlüğü, Amasya Belediyesi, Amasya Ticaret Odası ve Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Aşağıdaki değerlendirmeler, bu görüşmelerde dile getirilen düşüncelere ve plan üzerinden TEPAV'ın yaptığı incelemelere dayanmaktadır.

² Mimarlar Odası Kocaeli Kongresi 2005

3. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 27-28 Kasım 2008, Mersin

İstanbul'da 1996 yılında gerçekleştirilen Habitat - İnsan Yerleşimleri Zirvesi ve ardından belediyelerin gönüllü katılımıyla uygulanmaya başlayan Yerel Gündem 21 Programı Kocaeli'yi geniş tabanlı katılıma dayalı toplumsal uzlaşma sağlayıcı mekanizmalar öngören sürdürülebilir kalkınma kavramlarıyla tanıştırmıştır.

Yerel Gündem 21 Programı ile kentin tüm iddia sahiplerini kentine sahip çıkmak, çözümde ortaklık ve aktif katılım prensipleriyle bir araya getiren şemsiye örgütlenme modeli öngörülmekteydi ve yapılanması kentlere bırakılmaktaydı. 1998 yılı başlarında Kocaeli'nin sivil dinamikleri yerel yönetimlerle birlikte bu örgütlenme modelini Kocaeli için oluşturarak adına Kent Kurultayı adını verdiler. Belediye temsilcilerinin atanarak, merkezi yönetim birimleri, sivil toplum kuruluşları ve hatta siyasi partilerin kendi aralarında yaptıkları seçimlerle oluşturduğu yönetim organları ve açık katılımlı çalışma gruplarıyla kent kurultayının demokratik temeller oluşturuldu. Geliştirilen katılım modeli kuruluşundan 1999 Gölçük depremine kadar ciddi boyutlarda çalıştı. 2-3 bin kişinin katıldığı süreçlerle 12 alanda 120 civarındaki kentsel sorunu tespit etti. Tespit edilen sorunlara dayalı olarak çözüm üretme çalışmaları başlatılacağı sırada deprem oldu.

Kent Kurultayı koordinasyonunda 2002 yılında 402 kuruluşun katılımıyla depremin yarattığı sorunlar tespit edilerek çözüm önerileri geliştirildi. Çalışma Afetin Ardından Kocaeli Raporu adıyla kamuoyuna duyuruldu. Depremin etkilerine odaklanan bir çalışma olsa da raporda kentin geleceğine ilişkin bazı sorun tespitleri ve öneriler de yer aldı.

1998 yılında bir kapalı spor salonunda yapılan ve 574 sivil toplum kuruluşu temsilcisinin oy kullandığı, koordinasyon kurulu seçimleriyle resmen başlayan, 1999 ve 2002 yıllarında geniş katılımlı çalışmalarla kentin sorunları ve çözümlerine yönelik envanter üreten kent kurultayı çalışması 2003 yılında çekirdek bir grupla sınırlı kalmıştı. Ortak sorunları tartışarak çözümlerin arandığı kolektif motivasyon yetki sahiplerinin yetki alanlarına müdahale edilmesinden hoşnut olmamalarından kaynaklanan dirençleri sonucu çözümlerin hayata geçirilememesi ve birikmiş sorunları bir an önce çözmek istemenin sabırsızlığı nedeniyle kaybolmuştu. Oluşturulan katılım ve paylaşım ortamının siyasi ya da kişisel çıkar sağlamaması da kurultay katılımcılarının zamanla azalmasına yol açan etkenlerden biriydi. Kent Kurultayı'nın depremden sonra işlevi değişmiş, rehabilitasyon çalışmalarına odaklanmıştı. Ancak depremin yaralarının sarılması kentteki kuruluşların ve kentlinin önceliğinden düşmekte ve geleceğe yönelik beklentiler filizlenmekteydi.

2003 yılına gelindiğinde halen kentteki iddia sahipleri arasında istenen ve özlenen düzeyde bir diyalog oluşmamış, kentin geleceğine ilişkin belirsizlik giderilememişti. Özellikle depremden sonra çok daha belirgin hale gelen çarpık kentleşmeyle iç içe girmiş sanayinin yarattığı güvenlik ve çevre sorunları yeniden yapılanmaya yönelik gündem oluşturmaya devam etmekteydi.

Kocaeli Kent Vizyonu çalışması Kocaeli'yi zevkle yaşanabilir, çalışabilir ve ziyaret edebilir bir kent olabilmesi için kentin ortak aklının bulunarak geleceğinin tasarlanabilmesi için Kocaeli Sanayi Odası (KSO) tarafından Temmuz 2003'te başlatıldı. İnisiyatifin Sanayi Odası tarafından gelmesi tesadüf değildir.

Yabancı ve yerel sermayeye ait büyük işletmelerin üretim tesislerine ev sahipliği yapan kentin Sanayi Odası, sanayi ortamının deneyimleri, kazanımları ve modern öğretilerinden faydalanarak referans bir kurum haline gelmiştir. Gümrük Birliği sürecinde KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılması için büyük ve küçük işletmeler arasında bir deneyim köprüsü işlevi görmeye başlayan Sanayi Odası KOBİ'lerin kalite belgeleri almalarını sağlamış, bu şekilde kalite hareketinin içine girmiş, Türkiye'de ve Avrupa'da kalite ödülleri almıştır. Kocaeli Sanayi Odası bu birikimini Kocaeli'nin vizyonunu oluşturmak için kullanmak istemektedir. Odanın birikimi ve mali gücüne dayanan itibarı merkezi yönetim, yerel yönetim ve sivil toplum arasında müşterek çalışma ortamının olgunlaştırılması için kolaylaştırıcı olmuştur. Diğer yandan KSO'nun sanayinin insan ve çevre sağlığına duyarlı bir şekilde dönüşümünün sağlanması konusunda ortaya koyduğu samimiyet sivil aktörlerin vizyon çalışmasına katılımını kolaylaştırmıştır.

Kent Vizyonu Çalışmasının Koordinasyonu

Kent Vizyonu Çalışması'nın süreçleri KSO ve katılımlı yöntemler konusunda danışmanlık hizmetleri veren bir şirket tarafından tasarlanmıştır. Süreç adımlarının tasarlanması, yürütülmesi ve katılımlı toplantılara davet edilecek kişilerin belirlenmesi işleri KSO ve danışmanlık şirketi yetkililerinin katılımıyla oluşturulan bir "koordinasyon ekibi" tarafından gerçekleştirilmiştir. Toplantılar KSO'nun ev sahipliğinde ve KSO'nun çağrısıyla gerçekleştirilmiştir. Toplantılara çağrılan iddia sahipleri yine KSO tarafından belirlenmiştir. Toplantıların katılımlı yöntemlerle yönetilmesi yukarıda söz edilen danışmanlık şirketi tarafından gerçekleştirilmiştir.

KSO süreç boyunca iddia sahiplerini yönetmek değil onları kent için bir araya getirme görevini üstlendiğini vurgulamasına, kullanılan modern katılım yöntemleri ile tüm katılımcıların görüşleri çıktılarına yansıtılmasına rağmen kent vizyonu çalışması süreç boyunca KSO ile özdeşleştirilmiştir.

Uygulamanın Valilik ve Büyükşehir Belediyesi'nin de içinde olduğu bir koordinasyon yapısında tasarlanması ve yürütülmesi tercih edilmemiştir. Kentsel bir eşgüdüm modeli olan Kent Kurultayı'nın deprem sonrasında uygulanmaya çalışıldığı ancak merkezi anlayışın baskınlığı ve ekonomik kriz ortamının değiştirdiği öncelikler nedeniyle başarılı olamadığı ve yerel vizyon geliştirme ihtiyacının karşılanmaması nedeniyle bu alandaki liderlik insiyatifini KSO'nun aldığı oda tarafından dile getirilmektedir. Diğer yandan resmi kuruluşların sürecin yönetiminde olmasının baskıcı bir bürokratik anlayışın doğmasına yol açacağına inanılmakta, kamu ağırlıklı yapılan çalışmalara sivil toplumun kaygılı baktığına işaret edilmektedir.

Kocaeli'nin katılımlı planlama geçmişi içinde Kent Vizyonu çalışması Kent Kurultayı deneyiminin hemen ardından gelmesine rağmen iki deneyim arasında bir süreç ilişkisi kurulmamıştır. Halbuki kent vizyonu çalışmasında bir araya getirilen fikirler ve çözüm önerilerinin önemli bir kısmı Kent Kurultayı'nın 99 depremi öncesinde ve sonrasında yaptığı vizyon çalışmalarında yer almaktaydı. Katılımcıların benzerliği ve sorunların güncelliğini koruması nedeniyle saptanan sorunlar ve çözüm önerileri benzerlik göstermektedir.

Vizyon çalışması fikrinin olgunlaşmaya başladığı dönemde Kent Vizyonu çalışmasının KSO'nun sponsorluğunun da ama Kent Kurultayı şemsiyesi altında yürütülmesi teklif edilmiştir. Ancak KSO bu fikre iki nedenle sıcak bakmamıştır. 1) Valilik ve Büyükşehir Belediyesi Kent Kurultayı'na mesafeli durmaktadır. 2) KSO liderliğindeki bir çalışmanın Valilik ve Büyükşehir Belediyesi tarafından daha çok sahiplenileceği düşünülmüştür.

Kocaeli Kent Vizyonu geliştirme çalışması Kocaeli Katılımlı Dönüşüm Projesi adıyla tanıtılmış ve amacı kent vizyonunun ve stratejilerinin katılımlı bir şekilde gerçekleştirilmesi, öncelikli projelerin tasarlanması ve uygulama takip sisteminin detaylandırılması olarak sunulmuştur. Çalışma ile aynı zamanda kentsel dönüşüm için katılımlı, sürekli, tekrarlanabilir ve geliştirilebilir bir süreç işletilmesi amaçlandığı katılımcılara vurgulanmıştır. Bu amaç seti, çalışmanın uygulama deneyimleriyle geri beslenecek döngüsel bir planlama arayışında olduğunu göstermektedir.

Tasarım Süreçlerine Bakış

Vizyonu arayış: Arama Konferansı

İddia sahiplerinin katıldığı ilk toplantı 1-2 Temmuz 2003 tarihinde Arama Konferansı adıyla gerçekleştirilmiştir. Arama Konferansı kamu kuruluşları, akademisyenler, siyaset, özel sektör, sendikalar, sivil toplum kuruluşları ve medyadan 37 kişinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Arama konferansı büyük gruptan küçük gruplara bölünerek ve süreç kolaylaştırıcısı eşliğinde çalışarak Kocaeli'nin vizyonu, değerleri, temel hedefleri, stratejik konuları ve potansiyel proje başlıklarını belirlemiştir.

Netleştirme Konferansı

29 Eylül 2003'te Vizyon ve Strateji Netleştirme toplantısı gerçekleştirilmiştir. Toplantıya KSO, Baro, AKP ve CHP il teşkilatı, Büyükşehir Belediyesi, Vali Yardımcısı, Rektör, Makine Mühendisleri Odası, Kent Kurultayı ve Kolordu Komutanlığı gibi kişi ve kuruluşların üst düzey temsilcileri katılmıştır. Toplantıda Arama Konferansı'nda çıkartılan vizyon, ana hedefler, hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik alternatifler ve proje başlıkları gözden geçirilerek netleştirilmiştir. Arama Konferansı ve Netleştirme toplantısının çıktılarını çerçevesinde koordinasyon ekibi tarafından bir karar modeli oluşturulmuştur. Model ile vizyona ulaşmayı sağlayacak 7 temel strateji belirlenmiştir. Bu stratejiler proje fikirlerinin vizyonla ilişkisini tanımlamak için kriter olarak kullanmak üzere geliştirilmiştir.

Bu stratejiler (karar kriterleri) aşağıdaki gibidir:

- Toplumsal ve kentsel duyarlılık oluşturma (Kocaelili olma bilincini geliştirme, Toplumsal dayanışmayı güçlendirme, kent içi iletişimi artırma)
- Çağdaş kent yönetimi oluşturma (Katılımlı yönetim sağlama, yerel yönetim bütünlüğünü organize olarak sağlama, proje üreten dinamik yönetim, etkin tanıtım yapma, toplam kalite yönetimini yaygınlaştırma)
- Ekonomik ortamı iyileştirme (Seçici ve katma değeri yüksek sanayiye barındırma, yerel ticaret, finans ve hizmetini destekleme, dört mevsim turizmi geliştirme, katma değeri yüksek tarımı destekleme)
- Teknolojik ortamı iyileştirme (Yüksek teknolojiyi geliştirme, sanayi spesifik teknolojiyi geliştirme, çevre teknolojisini geliştirme)
- Fiziksel ortamı iyileştirme (Kenti güzelleştirme, Kocaeli yerleşim planını oluşturma, planlı kentleşme; kara, hava, deniz, demiryolu ulaşımından oluşan entegre ulaşımı planlama, çağdaş altyapıyı kurma)
- Sosyal ve beşeri ortamı iyileştirme (Kentliye özgü eğitim hizmeti sağlama, yeterli sağlık hizmeti sunma, kent ve doğa sporunu destekleme, kongre ve müzelerle kültür/sanat/tarihi mirası değerlendirme; eğlence/dinlenme hizmeti sağlama; toplum ihtiyaçlarına yönelik sosyal hizmetleri sunma; girişimci insan yetiştirme (sosyal, akademik, ekonomik alanda); yaşamı tehdit eden risklerin azaltılması)
- Doğal ortamı iyileştirme (Havanın temizliğinin sağlanması, suyun temizliğinin sağlanması, kaliteli toprak/yeşil bir kent sunma)

Bu stratejilerin kendi aralarında ve proje fikirlerinin bu stratejilere katkısı çerçevesinde önceliklendirilmesi bir sonraki adım olan Karar Konferansı'nda gerçekleştirilmektedir.

Mevcut Durumu Herkes Biliyor, Geleceğe Bakalım

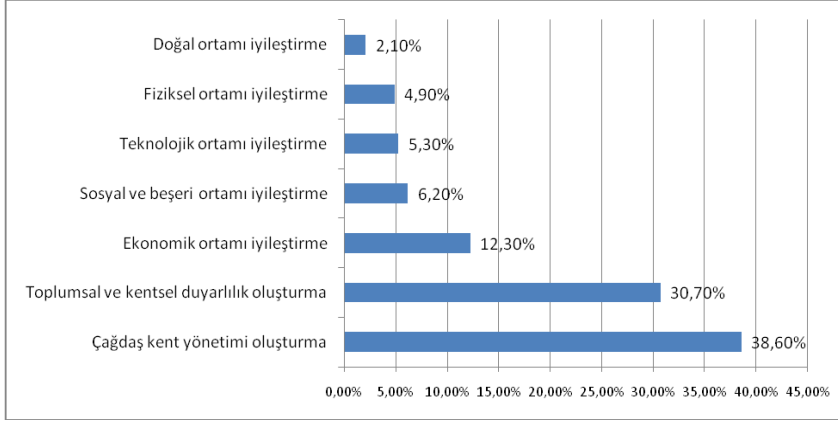
Arama Konferansı'nda ortak akla dayalı olarak etkileşimli bir şekilde belirlenen vizyon, ana hedefler, strateji alternatifleri ve proje fikirlerinin netleştirildiği bu aşama iddia sahiplerinin bilgi birikimi ve deneyimleri çerçevesinde iki günlük bir toplantıda ortaya koyduğu görüşlerin kanıt ve verilerle desteklenmesi açısından oldukça önemlidir. Arama Konferansında belirtilen ihtiyaçlar, ortaya konan hedefler ve proje fikirleri ile uyumlu olarak Kocaeli'nin mevcut durumun analiz edilmesi sürecin kalitesini doğrudan etkilemektedir.

Önerilen çalışma planında bu konuyla ilgili netleştirme toplantılarına paralel olarak "mevcut kent çalışmalarının incelenmesi" çalışması öngörülmüş ancak gerçekleştirilmemiştir. Mevcut duruma ilişkin bilgilerin toplantılara katılan iddia sahiplerinin görüşlerini şekillendiren bilgi altyapısında var olduğu kabul edilmiştir.

Karar Konferansı ve Kamuoyu Araştırması

3. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 27-28 Kasım 2008, Mersin

Vizyon çalışmasının üçüncü katılımlı etkinliği 12 Aralık 2003 tarihinde gerçekleştirilen Karar Konferansı olmuştur. Önceki toplantılara benzer çeşitlilikte 37 iddia sahibi toplantıya katılmıştır. Karar Konferansında oluşturulan grupların ortak puanlamaları çerçevesinde önceki aşamada geliştirilen karar modelinde yer alan karar kriterlerinin göreceli ağırlıkları ikili karşılaştırmalara dayalı Analitik Hiyerarşik Proses (AHP) yöntemi ile belirlenmiştir. Buna göre vizyona ulaşmak için kullanılması gerektiği düşünülen stratejiler aşağıdaki grafikten de görülebileceği gibi kendi aralarında ağırlıklandırılmıştır.

Ardından katılımcılar yine gruplar halinde verdikleri ortak kararlar arama konferansında belirlenen proje fikirlerini bu stratejilere katkısına göre ikili karşılaştırmalar yaparak ağırlıklandırmışlardır. Buna göre her bir proje fikrinin her bir stratejide ne kadar başarılı olduğunun değerlendirilmesi ve her bir stratejinin vizyona ulaşmadaki görece önemine ilişkin değerlendirme sentezlenerek proje fikirlerinin vizyona ulaşmadaki başarısı tespit edilmiştir.

Karar konferansında yapılan önceliklendirme sonucunda en yüksek puan alan proje fikirlerinde kentin yönetimine ilişkin olanların başı çekmesi dikkat çekicidir. Bu proje fikirlerinden “yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması: belediye sınırlarının nominal büyüklük ve planlama temelinde yeniden yapılması” birinci sırada, “körfez yönetim modelinin oluşturulması” ikinci sırada “Kocaeli yarımadası master planının yapılması” beşinci sırada yer almaktadır. Kent vizyonu çalışmasını doğuran yönetim meseleleri etkisini önceliklendirme çalışmasında da göstermektedir.

Karar konferansı katılımcılarının değerlendirmelerinin yanında proje fikirleri 1093 kişinin katıldığı bir kamuoyu anketi ile de önceliklendirmeye tabi tutulmuştur. Bu çalışmanın sonucunda halkın gündelik hayatını etkileyen meseleler üst sıralarda yer almıştır. Denizlerin/su kaynaklarının temizlenmesi ve koruma planı yapılması birinci sırayı alırken sosyal hizmet ve yardımların planlanması ikinci sırada, sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi üçüncü sırada ve konut alanlarının depreme dayanıklı olarak düzenlenmesi dördüncü sırada, rafineriler ve körfez bölgesinin güvenli hale getirilmesi beşinci sırada yer almaktadır. Kocaelililer vizyonda da ifade edildiği gibi yaşanabilen bir kent taleplerini önceliklendirmelerde dile getirmiştir.

Proje Çalıştayı

Karar konferansı ve anket çalışmalarını takiben 10 Mart 2004 tarihinde Proje Çalıştayı gerçekleştirilmiştir. Proje çalıştayında proje fikirlerini oluşturulan alt gruplarda çalışarak somutlaştırmışlardır. Proje fikirleri vizyon projeleri ve iyileştirme projeleri olarak aşağıdaki gruplarda çalışılmıştır:

Vizyon Projeleri: 1) Çağdaş Kent Yönetimi Oluşturma 2) Sanayinin Gelecekteki Yapılanması ve Uzgörü 3) Sanayi Kent İlişkileri ve Konut Planlaması 4) Kültür, Turizm, Spor 5) Ticaret 6) Ulaşım

İyileştirme Projeleri: 1) Çağdaş kent yönetimi oluşturma 2) Çevre 3) Eğitim ile ilgili hizmetler

4) Sağlık ve sosyal hizmetler 5)Sanayi kent ilişkileri ve konut planlaması

Proje çalıştayı, bir önceki aşamada gerçekleştirilen önceliklendirme çalışmalarının çıktılarını doğrudan kullanmamaktadır. Çalıştayda her iki önceliklendirme çalışmasında düşük puan alan projeler de ele alındığı gibi³, önceliklendirilen birkaç proje de dışarıda bırakılarak somutlaştırılmamıştır.⁴ Burada KSO'nun sürecin yöneticisi olarak takdir gücünü kullandığı söylenebilir. Bununla birlikte proje çalıştayında somutlaştırılmayanlar dahil tüm proje fikirleri sürecin sonunda basılan ve kentte yaygın dağıtımı yapılan Kocaeli Kent Vizyonu raporunda yer almıştır.

Proje çalıştayında 25 proje fikri ele alınmış ve bunlardan bazıları ayrıştırılarak 42 proje fikri somutlaştırılmıştır. Bu çerçevede her bir proje fikri için projenin adı, amaçları, hedefleri, tarafları temel faaliyet adımlarını içeren 1-2 sayfalık proje bilgi notları hazırlanmıştır. Bilgi notları büyük ölçüde proje çalıştayında oluşturulan çalışma gruplarının çalıştay sırasında ürettiği çıktılar olup Kocaeli Kent Vizyonu raporunda bu çıktılara yer verilmiştir. Bu çalışma gruplarından bazıları toplantının ardından birkaç kere bir araya gelmiş ve ardından dağılmıştır.

Tasarımdan Uygulamaya Geçiş

İzleme

Kent Vizyonunda ortak akla dayalı olarak ele alınan proje fikirlerinin süreç içinde oluşturulan çalışma gruplarının devamı olarak koordineli bir çalışma ortamı içinde fizibilite çalışmalarına dayanan kaynak planlamalarının yer aldığı bir proje dokümantasyonuna dönüştüğünü söylemek mümkün değildir. Bununla birlikte bazı proje fikirlerinin 2008 yılına gelindiğinde hayata geçirilmiş olduğunu görmekteyiz. Kent Vizyonu çalışmasında ortaklaştırılan proje fikirlerinin hemen hepsi çalışma öncesinde iddia sahipleri tarafından zaten üretilmiş olan fikirlerdir. Bunların önemli bir kısmı da yazının girişinde anlatıldığı gibi kent kurultayının envanterinde yer almıştır. Kent Vizyonu çalışması karşılıklı iknaya dayalı olduğundan tek bir iddia sahibi tarafından ortaya atılan bir fikir olsa dahi birlikte sahip çıkma ve geliştirme imkânı sunmaktadır. Ancak projeleri olgunlaştırıp içinde yer alan uygulayıcı kurum temsilcileri aracılığı ile uygulama bağlantısını kurması gereken çalışma gruplarının devamlılığı proje çalıştayının ardından sağlanamamıştır.

Halbuki projelerin somutlaştırılmasını ve uygulamayı izlemek üzere proje çalıştayının ardından bir kurul oluşturulmuştu. İzleme kurulu gözetiminde fikir düzeyindeki projelerin somutlaştırılması, proje taraflarının bir araya getirilmesi, bu tarafların katılımıyla bilimsel verilerle projelerin sonlandırılması ve taahhütler imzalanarak uygulanmaya başlanması öngörülmekteydi.

İzleme Kurulunda Büyükşehir Belediyesi, Valilik, KSO, Üniversite ve sivil toplum temsilcileri de yer almaktaydı. İzleme Kurulu vizyon çalışmasının çıktılarını kurumsal bir çerçeveye oturtulması konusunda anahtar bir rol üstlenmekteydi. Bir anlamda sivil toplumun düşünce ve fikirlerini belirttiği düşünsel ortamdan işin yapıldığı kurumsal alana geçilmekteydi. İzleme faaliyeti ile aynı zamanda uygulayıcı kamu kuruluşlarının yönetim alanına girilerek atılması gereken adımlar konusunda “ısrar etmeye” ve “hesap sormaya” başlanmaktaydı.

Karar verme noktasında olan kişilerin bu yetkilerini başkalarıyla paylaşıp paylaşmamasıyla doğru orantılı olarak süreç devam etti ve izleme kurulu yapılan beş toplantının ardından dağıldı. Bir görüşe göre kamu yönetimi ve sivil toplum birlikteliğinin mümkün olamayacağını izleme kurulu toplantısına katılan Belediye ve Valilik temsilcileri hissettirdiler.

³ Örneğin karar konferansında 40., halk önceliklendirmesinde 33. sırada yer alan Cengiz Topel Havaalanı ile ilgili hava ulaşım planı yapılması projesi

⁴ Örneğin halk anketinde birinci sırada yer alan deniz ve su kaynakları ile ilgili koruma planı yapılması ile ilgili proje fikri çalıştay çıktıları arasında yer almamıştır.

3. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 27-28 Kasım 2008, Mersin

Diğer yandan sürecin tasarlanması ve yürütülmesinde oluşturulmayan Valilik, Büyükşehir Belediyesi, KSO ve Sivil Toplum koordinasyonunun izleme faaliyeti söz konusu olduğunda yapılabirliği düşük kalmaktaydı. İzleme kurulunda valilik veya belediye temsilcisinin olmasından ziyade bu kurumların üst yöneticilerinin sürecin izlenmesiyle ilgili görüşleri belirleyici oldu.

Sonuç olarak izleme sorumluluğu sürecin finansörü ve yürütücüsü olan KSO'da kaldı. Tanımlanmış bir görev çerçevesinde çalışan çok ortaklı bir izleme mekanizması kurulamamış olmasına rağmen KSO kent vizyonu çalışmasının ardından Valilik ve Büyükşehir Belediyesi ile ilişkilerini güçlendirdi. Sürecin yürütücü olarak yüklendiği sorumlulukla kendi ilgi alanına giren projelerin hayata geçirilmesi konusunda aktif oldu. Örneğin kent vizyonu çalışmasında da vurgulandığı gibi çevreye duyarlı sürdürülebilir bir sanayi yapılanması için yapılması gerekenler konusunda bir vizyon oluşturmak üzere Kocaeli Endüstriyel Dönüşüm Projesini başlattı. Rafine ve körfez bölgesinin güvenli hale getirilmesi için Enerji Organize Sanayi Bölgesi kurulması konusundaki çalışmalarını yoğunlaştırdı.

Toplantılara katılım

Kent vizyonu çalışması, temsil edilen kurumlar açısından nitelikli bir çeşitlilik gösterse de katılımın kalitesini etkileyen bazı eksiklikler özellikle kamusal katılım alanında yaşanmıştır. Üst düzey kamu yöneticileri genellikle toplantıların başından sonuna kadar kalmayı tercih etmediler. Kamu kuruluşları çoğunlukla orta düzey yönetici veya uzmanları aracılığıyla toplantılarda yer aldı.

Vizyon toplantılarına kamu kuruluşlarından genellikle farklı temsilcilerin gelmesi toplantılar arasında girdi çıktı ilişkilerinin kurulmasını ve sürekliliği olumsuz etkiliyordu. Diğer yandan gelen temsilcilerin toplantı gündemine katılımı; bilgi paylaşımı, fikir belirtilmesi ve etkileşim sağlanması açısından genellikle düşük kaldı. Ayrıca katılımcı süreçlere inanmayan, sürecin oluşturduğu sonuçların nasıl olsa dikkate alınmayacağını düşünen bazı katılımcılar da toplantılarda pasif kaldılar.

Sivil temsilciler ise, sivil toplumun temel aldığı gönüllülük ve çıkarlarıyla doğru orantılı olarak toplantılara nispeten daha aktif olarak katıldılar. Ancak sivil kesim kent vizyonu çalışmasından önce sorunlarını dile getirmiş ve uygulayıcılar tarafından dikkate alınmadıklarını düşünmekteydi. Bu nedenle kent vizyonu çalışmasında motivasyonları daha düşük kaldı.

Belirtilen nedenlerle ortak aklın üretilmesi için gerekli olan karşılıklı ikna süreçleri katılımın kalitesine bağlı olarak toplantılarda oluşturulan her çalışma grubu için etkili olarak gerçekleşmedi.

Görünürlüğün Sağlanması

Kent vizyonu çalışması için özel bir kamuoyu iletişim stratejisi yürütülmedi. Süreç başlatılırken ve yürütülürken yerel basında çıkan haberlerle kent halkının haberi oldu. Çalışma devam ederken halkın bilgisi sınırlı kaldı. Çalışmalara medya temsilcileri de davet edilmişlerdi ama gelenler kendilerini çalışmanın bir ortağı olarak değil daha çok bir muhabir gibi gördüler. Bu nedenle konu medyada yeterince anlaşılmadı ve işlenmedi.

Çalışmanın görünürlüğünün sağlanması ile ilgili olarak sürecin sonunda ise kent vizyonu ve bu vizyonun hayata geçirilmesine yönelik taahhüname⁵ katılımcı kuruluşların listesiyle yerel basına verilen tam sayfa ilanlarla duyuruldu. Süreç adımları, yöntem, oluşturulan vizyon ve önerilen projelerin kısa tanıtımlarından oluşan bir kitap basılarak çok sayıda kişi ve kuruma dağıtımı yapıldı.

⁵ Taahhüname; "belirlenen kentin vizyonuna katkıda bulunmayı, bu vizyon çerçevesinde oluşan ve çağdaş bir kent olma sürecinin önemli aşamalarını meydana getiren projelerin geliştirilmesine, sahiplendirilmesine katkıda bulunmayı, projelerin gerçekleşmesini izlemeyi, karar alıcı ve uygulayıcı birimlerle işbirliği içerisinde ülkemiz için de örnek olacak katılımlı bir kent yönetimi anlayışını yerleştirmeyi öngörüyor ve taahhüt ediyoruz" denilmektedir.

3. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 27-28 Kasım 2008, Mersin

Ancak paylaşım basılan kitaplarla sınırlı kaldı. Çalışmanın içeriğine ilişkin bilgiler web ortamında bulunmamaktadır.

Çalışmanın ardından KSO yöneticileri söylemlerinde Kent Vizyonu çalışmasının çıktılarına vurgu yaptılar. Özellikle kentin sanayi vizyonunun ortaya konmasına ilişkin olarak gerçekleştirilen Kocaeli Endüstriyel Dönüşüm Projesi ile vizyon çalışmasına doğrudan gönderme yapmaktadır. Diğer yandan KSO katıldığı il koordinasyon toplantıları ve belediye planlama çalışmalarında kent vizyonu çalışmasının sonuçlarını aktararak çalışmayı gündemde tuttu.

Hayat bulan projeler

Kent vizyonu çalışmasının tamamlanmasının ardından geçen yaklaşık 4,5 yıl içinde çalışma kapsamında gündeme gelen vizyon projelerinin azımsanmayacak bir kısmının hayata geçmiş olduğunu görmekteyiz. Bunlar arasında aşağıdaki projeler örnek gösterilebilir.

- *İzmit Büyükşehir Belediyesi'nin sınırlarının genişletilmesi* konusunda 2004 yılında çıkarılan kanunla il sınırlarını kapsayan Kocaeli Büyükşehir Belediyesi kuruldu.
- *Belediye sınırlarının nominal büyüklük ve planlama temelinde yeniden tanımlanması* konusunda 2008 yılında çıkarılan kanunla tüm büyükşehir ilk kademe belediyeleri ilçe belediyelerine dönüştürülmüş, Kocaeli'nde 45 olan belediye sayısı 12'ye inmiştir.
- Karadeniz sahillerinin ulusal turizme açılması konusunda 2006 yılında "Kocaeli-Sakarya Kıyı Bandı Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi" ilan edilmiştir. Bölgede birçok yeni otel ve konaklama tesisi kurulmuş, sahil bandı düzenlenmiştir.
- *Dağ turizminin geliştirilmesi* konusunda Kartepe Kayak Merkezi Büyükşehir Belediyesi katkılarıyla hayata geçmiş, 5 yıldızlı otel kompleksi açılmış, yolu rehabilite edilmiştir. Kayak ve trekking imkanları geliştirilmiştir.
- *Riskli bölgelerde, yerleşim alanlarında kalan - körfez kıyısındaki sanayiinin yeni planlanmış ve OSB alanlarına taşınması* konusunda KSO ve üniversite 2006 yılında 180 kuruluşun kent dışına taşınmak istediğini tespit etti. 2007 yılında tüm il sınırlarını kapsayan Nazım İmar Planı ile kentin sanayi, hizmet, ticaret, yerleşim, eğlence, park, orman, vb. alanları belirlendi.
- *Kentin varlıklarının korunabileceği ve değerlendirilebileceği müzeler kompleksi projesinin planlanması* konusunda Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından Donanma Tarihi Müzesi, Osman Hamdi Bey Müzesi, SEKA Bilim Merkezi çalışmaları yürütülmektedir.
- *Kaynak Oluşturma ve Planlama için Proje Üretim Merkezinin Oluşturulması* konusunda KSO bünyesinde yer alan ABİGEM (AB İş Geliştirme Merkezi), Valilik AB Projeler Koordinasyon Merkezi, Büyükşehir Belediyesi AB Koordinasyon Merkezi ile alt belediyeler, Kocaeli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve AB Ofisi ve çeşitli Sivil Toplum Kuruluşları bir araya gelerek projeler üretmektedir
- *Kocaeli Endüstriyel Dönüşüm Projesi* konusunda 2007-2008 döneminde KSO koordinatörlüğünde ve sponsorluğunda kent vizyonu çalışmasına benzer bir süreç ile Kocaeli sanayi vizyonu ve projeler belirlenmiştir.

Hayata geçen projeler arasında vizyon çalışması sırasında fikren geliştirilen yeni projeler olduğu kadar merkezi yönetimin ulusal politikaları kapsamında gerçekleştirilen, Kocaeli'ye özgü olmasa da Kocaeli'nin de yararlandığı projeler, kurumların proje hafızasında tuttıkları ve fırsat bulunca hayata geçirdikleri projeler, kent vizyonu çalışmasında belirtilenlerle başlık olarak örtüşen ancak beklentilerle uyumlu olmayan projeler de yer almaktadır.

Belediye Stratejik Planlama Çalışması ile Bağlantıları

Yeni belediye kanunu gereği olarak Kocaeli Büyükşehir Belediyesi 2006 yılında belediye stratejik planı çalışmasını başlatmıştır. Çalışma yalnızca kurumsal değil kentsel, ekonomik ve toplumsal dönüşüme ilişkin hedefler de içermektedir. Stratejik Planlama çalışması kent vizyonu çalışmasına herhangi bir referans vermese de iki çalışma arasında hedefler düzeyinde ortaklıklar kurulabilmektedir. Büyükşehir Belediye Başkanı Kent Vizyonu çalışmasından seçim çalışmaları

3. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 27-28 Kasım 2008, Mersin

sırasında yararlandığını dile getirmektedir. Belediyenin planlama çalışmalarında da vizyon çalışmasında ortaya konan fikirlerden yararlanıldığı belirtilmektedir. Bununla birlikte stratejik planlama çalışması Kent Vizyonu çalışması arasında bir süreklilik söz konusu değildir. Kent Vizyonu çalışmasının moderasyonu KSO tarafından yapıldığı, katılımcıları KSO tarafından belirlendiği gibi belediye stratejik planı katılımcılarının belirlenmesi sürecinin yönetilmesi belediye tarafından gerçekleştirilmiştir.

Belediyenin stratejik plan çalışmasına görüş farklılıkları nedeniyle bazı sivil toplum temsilcilerinin çağrılmadığı bazılarının da çağrılmış olsa bile aynı nedenlerle katılmadığı iddia edilmektedir. Stratejik plan çalışmasının katılımcı çeşitliliği Kent Vizyonu çalışmasına göre nispeten daha düşük düzeyde kalmış olabilir ancak katılımcı kuruluşların incelenmesinden iki çalışmanın benzer bir iddia sahibi profiliyle yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Kent Vizyonunda üretilen ortak aklın yeni bir tasarımla büyük ölçüde aynı olan katılımcılarla tekrar üretildiği görülmektedir. Dolayısıyla iki çalışma vizyon ve hedefler açısından birbirine yakındır.

İki çalışma projeler düzeyinde ayrılmaktadır. Büyükşehir stratejik planlama çalışmasının projeleri kurum içinde belediye birimleri tarafından tasarlanmış, belediyenin siyasi öncelikleri proje seçiminde belirleyici olmuştur. Projelerin belediye birimleri tarafından tasarlanması kısıtlar da oluşturmuştur. Belediyede her hedefi karşılayan birim olmaması veya kapasitelerinin yeterli olmaması nedeniyle bazı hedeflere ilişkin proje üretilmemiştir. Örneğin Kent Vizyonu çalışması kapsamında ayrıntılı olarak ele alınan sanayi ve turizm konusunda tatmin edici projeler üretilmemiştir.

Sonuç

Kocaeli Kent Vizyonu çalışmasının amacı sürece başlarken Kocaeli kent vizyonu ve stratejilerinin katılımlı bir şekilde geliştirilmesi, öncelikli projelerin tasarlanması ve uygulama takip sisteminin detaylandırılması olarak belirlenmiştir. Ayrıca vizyon çalışmasının ile Kocaeli'nin dönüşümü için sürekli, tekrarlanabilir ve geliştirilebilir bir süreç örneği olması amaçlanmıştır. Bu çerçevede vizyon çalışmasının tek seferlik bir egzersiz değil sürekliliği olan, uygulamanın izlenmesi ve vizyonun güncellenmesini içeren döngüsel bir yapıyı hedeflediği anlaşılmaktadır.

Ancak vizyon çalışması sürecin sonuna gelindiğinde ortak bir vizyon doğrultusunda iddia sahiplerinin kolektif bir eylem içinde oldukları bir plan uygulamasına değil kentteki dinamikleri motive etmiş, düşüncelerini sağlamış bir egzersiz ve beyin fırtınası çalışmasına dönüşmüştür.

Kent vizyonuna yönelik projelerinin koordineli bir izleme faaliyeti kapsamında izlenmediği, gelişmelerin vizyona uyumlu olup olmadıkları konusunda iddia sahiplerinin yer aldığı değerlendirme çalışmalarına dayalı geri beslemeler ile desteklenmediği için vizyon çalışmasının marjinal faydasını Kocaeli'nin doğal gelişiminden ayırtmak mümkün değildir. Ancak çalışmanın çıktuları bir yana, yürütülen katılımlı sürecin kendisinin kente ve kurumlarına katkısı dikkate değerdir. Kent Vizyonu sürecinin Kent Kurultayı'nın gerçekleştirdiği sorun tespit çalışmalarının devamı olarak sunulmaması bir eksiklik olsa da çalışma, kentin sorunlarının uygulayıcılar nezdinde daha görünür olmasını sağlamıştır. Başta uygulayıcı kuruluşlar olmak üzere kentin iddia sahiplerinin zihninde ulaşılması istenen gelecek konusunda bir yol çizmiştir. Başvuru belgesi olarak sivil kesim ve kamu kesimi tarafından referans verilmesi de kullanılmaktadır.

Süreç sanayi kenti Kocaeli'nin güçlü Sanayi Odasını katılımcı süreçlerin destekçisi ve takipçisi haline getirmiştir. KSO'nun belediye ve valilik ile olan ilişkilerinde ikna gücü vizyon çalışmasının ardından üstlendiği savunuculuk rolü ile artmıştır.

Yerel ve merkezi yönetim kuruluşlarının 2-3 yıl içinde stratejik planlama çalışmaları gerçekleştirmesiyle kamu yöneticileri iş yapma biçimlerinde değişimler söz konusu olmaktadır. Strateji geliştirme, katılımlı karar alma, hedefler ve kaynaklar arasında ilişki kurma gibi konulara aşinalıkları artmaktadır. Kurumların strateji kavramlarına aşina oldukları ve kendi kurumları için bu

3. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 27-28 Kasım 2008, Mersin

kavramları uyguladıkları bir ortamda kent vizyonu gibi ortak akıl üretme çalışmasının etkisinin daha yüksek olması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması mümkün olabilir.

KSO'nun liderliğinde yürütülen bu çalışma kent yönetiminin temel aktörleri olan valilik ve belediye yönetimini bir araya getirerek sivil toplumla birlikte düşünmeye teşvik etse de uygulamanın başarısı bu temel aktörlerin süreci ve çıktıları sahiplenmesi ile doğru orantılı kalmıştır. Kocaeli için vilayet, yerel yönetim ve sivil toplumu içine alan ve güçlü izleme ve koordinasyon mekanizmalarına dayalı ortak bir plan ihtiyacı devam etmektedir.